

חוחן ארץ-ישראלי פורח עכשיו בהר המרכזי (מאי 2015)

כתב: אבי שמידע

תקציר: חוחן ארץ-ישראלי *Onopordum palaestinum* הוא עשב קוצני זקוף רב-שנתי המגיע לגובה מעל ל- 1 מטר. בחורף מתפתחת שושנת של עלים מחולקים לאונות רחבות וקוצניות. באביב עולה הגבעול הזקוף שעליו הסורחים יוצרים לאורכו כנפיים קוצניות, הוא מתפצל לכמה סעיפים ובראשם קרקפות גדולות בקוטר 3-5 ס"מ. חפי המעטפת רעופים, דוקרניים מאד, לפעמים צבעוניים, בעלי בסיס רחב, הדוק לקרקפת, וקוץ צר וארוך הפונה לצדדים או לאחור. הקרקפות דומות לאלה של **חוחן קרדני** אך קוצי המעטפת מאונקלים לאחור. כל פרחי הקרקפת צינוריים, צבעם ארגמן-ורוד. הזרעונים גדולים ולהם 4 מקצועות וציצית מרובת זיפים הנושרת בקלות. הפריחה באפריל - יוני.

=====

חֹחַן אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. צִילָם: אֲבִי שְׁמִידָה ©

חוחן ארץ-ישראלי. צילום: עוז גולן ©

הצמח שכיח באזורי הספר של הרי יהודה, מדבר שומרון, גליל המזרחי ודרום הגולן. נפוץ בצדי דרכים ובערמות אשפה ברחבי ירושלים המזרחית ובחגורת הספר. אנדמי לארץ-ישראל וסוריה.

מינים קרובים הם **חוחן אלכסנדרוני**, המחליף את **החוחן הארץ-ישראלי** כלפי הנגב ובקעת באר-שבע; גדל בקרקע לס: עלי הבסיס מאונים באופן ברור. **חוחן הירדן** הוא מין ויקרי ל**חוחן הארץ-ישראלי** המחליף אותו בבקעת הירדן; תפרחותיו קטנות יותר וקוצי המעטפת קצרים, אורכם רק 2-3 ס"מ.

במה נתברכה ארצנו ובמה לטבע ארצנו יש שיא עולמי? בקוצים! בחגורת הספר של ישראל השוכנת ממזרח לקו פרשת המים ניתן לספור ולראות במספר הגדול ביותר בעולם של מיני צמחים קוצניים. בארץ ישראל אין יורדים משקעים רבים, ולכן אין בה יערות עבותים. או צמחי מים רבים. אולם מאודך, אזורנו הוא מהעשירים ביותר בעולם בצמחים קוצניים.

כל מי שמטייל בשלהי האביב ובקיץ, נשרט ונפגע משפע של איברים קוצניים הממוקמים באזורים שונים על פני הצמחים. ישנם צמחים, אשר עליהם קוצניים כמו **ברקן סורי וגדילן**

מצוי. ישנם צמחים, אשר רק עלי המעטפת של קרקפות התפרחת קוצניים, כדוגמת **דרדר מצוי ודרדר החרחבינה**, וישנם צמחים, אשר קוציהם ממוקמים אך ורק על הפרי, כמו **כרבולת מצויה ולשון-כלב כרתית**.

חוחן ארץ-ישראלי הוא אחד מהקוצים "הנוראיים" השכיח במיוחד באזור המזרחי של ירושלים, בית-לחם וחברון". הוא תואר למדע מירושלים ובכך צריך להיות לנו אליו יחס מיוחד. בנוסף לכך תפרחותיו הסגולות יפהפיות אך קוציו המטרידים והארוכים הפזורים בכל חלקיו (גם בפרחים, גם לאורך הגבעולים וגם בעלים) דוחים אותנו ממנו ועל למה? ומדוע בכלל "הצטיידו" הצמחים במשך האבולוציה בקוצים? ולמה דווקא באזורנו נמצא ריכוז הקוצים הגדול בעולם? מקובל היה להניח, כי הקוצים משמשים בראש ובראשונה כהתאמה בפני יובש. ואכן המבנה הנוקשה והדקיק של הקוץ מפחית את שטח ההתאדות של המים בצמח. אולם, מדוע למבנה זה יהיה חוד בקצהו? מחקרים חדשים סוברים, כי צמחי הקוצים התפתחו בראש וראשונה כהגנה בפני רעייה ואכילה על-ידי יונקים. אזור המזרח התיכון נתון מזה אלי שנים תחת תרבות האדם ומקנהו. לחץ הרעייה החזק של חיות הבר, ובמיוחד של עדרי הצאן הביא את הצמחים לפתח מנגנונים כנגד אכילה. כלומר, במשך האבולוציה שרדו בארצנו מיני הצמחים הפחות טעימים למאכל הצאן. כל צמח אשר פיתח קוצים, הגן על עצמו טוב יותר בפני רעייה. ואכן אם נסייר באזור ספר המדבר בחודשי הקיץ ניווכח כי גדלים כאן כמעט, אך ורק צמחים קוצניים מאד. הנפוצים שביניהם הם: **לשון-פר סמורה, אלקנה סמורה, קיצנית צפופת-עלים, חוחן ארץ-ישראלי וחרחבינה מגובבת**.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2015 חוחן ארץ-ישראלי *Onopordum palaestinum* - פורח עכשיו
בהר המרכזי (מאי 2015), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 2.

<https://www.kalanit.org.il/onopordum-palaestinum-05-2015>

=====